

ÂŞIK CEMAL DİVANİ İLE ÂŞIKLIK VE ÂŞIK EDEBİYATI ÜZERİNE

Mehmet GÖZÜKARA

Günümüz âşık edebiyatının son temsilcileri arasında sayılan ve bu geleneği ısrarla sürdüren, danişıklı atışmayı sevmeyen bir âşıktır bulunması gereken tüm erdemleri kuşanan usta bir âşıktır Cemal Divani. Onu yakından tanıyanlar programlarını izleyenler umarım tarifimizde yanıldığımızı söylemez. Cemal Divani ile hem âşıklığı hem de ilk göz ağrısı “Gönlümün Gözyaşları” kitabı ve âşıklığı üzerine konuşalım istedik.

Âşık Cemal Divani, 1960 yılında Oltu'nun Sütkans (şimdiki adı Duralar) köyünde doğdu. Asıl adı Cemal Alper'dir. İlkokulu köyünde Pakih şimdiki adı (Kemer kaya) köyünde okumuş. Âşıklık geleneğinin yoğun olduğu bir yörede büyüdüğünden şiir ve türkülerle küçük yaşlarda ilgilenmeye başlar 1974 yılında köylüsü Oltulu Mevlüt İhsani'nin yanında ilk talimlerini yapar. Zamanla kendini geliştirince mahlası da ustası tarafından verilir.

1975 yılında Bursa'ya yerleşir. Burada Ruhani, Reyhanî, Hüseyin Sümmanoğlu, Nusret Toruni gibi âşıklarla karşılaşmalar yaparak kendini yetiştirir. 1995 yılında Bursa'da oluşturulan Bursa Halk Ozanları Derneğinin kurucu üyesi ve daha sonra birkaç dönem başkanlığını yapar. Çeşitli televizyon kanatlarında âşık atışmaları yapan Divani âşıklık geleneğinin son temsilcilerinden birisi olarak hayatını Bursa'da sürdürmeye devam etsin biz de sazsız atışan bir şair olarak ilk ayağı verelim Divaniye görelim ne diyecek.

- *Kervancı kervanı çeker hancı da hanı yazar
Kaptan rotayı şaşırılmaz deryayı ummanı yazar
Bizden önce nice Âşık geldi geçti dünyadan
Gün gelir ki tarih bir gün kul Cemâl Divanî yazar*

●● Şiir ve türkü küçük yaşınızdan itibaren hayatınızın vazgeçilmezi... Bağlama çalmaya başladığınız o yıllardaki heyecanınızı hatırlıyor musunuz, bu günden baktığımızdan o günler hakkında ilginç bulduğunuz bir hatıranızla söze başlasak olur mu?

● O Günleri kim özlemez ki! Televizyonun radyoların olmadığı, gazetelerin gelmediği, internetin beynimizi çelmediği, zamandı o zamanlar Bir Âşığın bir mülkü amir kadar değeri vardı toplumun gözünde ya erenler sınıfından sayılır ya minderi odanın başköşesine koyulurdu... O zamanlar geçti geçmiş olsun.

●● Eski âşıkların çoğunun başından bir bade olayı geçtiği anlatılır. Bade içme konusunda ne düşünüyorsunuz. Siz de badeli âşık mısınız yoksa âşık oluşunuzda başka bir etken var mı? Âşık olmanızda pirin etkisi, üstat saygısı, bade içme olaylarının dışında etkili olaylar var mıdır? (Gurbet, hasretlik, ölüm, afet, vb)

● Ben badeye inanlardanım kendim içmedim amma içme iddiası bulunanlarla birlikte oldum. Onlarda ki hâl ile günümüz Âşıklarla arasında fark: büyük uçurumlar var. Şöyle ki; Hiç okuryazarlığı olmayan bu kişiler evrende ki birçok sırta ağâhtılar. Günümüzde bilgi çağı olmasına rağmen onların yüzde biri kadar bu sırta ağâh değiliz. Örnek olarak yeter sanırım.

Bizim Âşıklığımızda ise; Gurbetin ,öksüzlüğün, yetimliğinin,hasretin, çilenin hepsinin etkisi var..

●● Eski âşıklar anlattıkları hikâye, söyledikleri makam, tür ve şekil açısından birer kültür hazinesiydi, geçmişe nazaran günümüz âşıklık geleneğinin bu kadar zayıflamasının nedenlerini neye bağlıyorsunuz?

● Eski Âşıklar üreten günümüz Âşıkları da tüketen. Geleneğe tek bir mısra dahi katmadan hazırdan tüketen topluluk geri kalmasının sebebi budur.

Örnek; Sümmani'den semai, Emrah'tan Müstezâtı, Şenlik'den Koçaklamayı, Veysel'den koşmayı öğrendik. Ama bunların üzerine tek bir mısra dahi koyamadık. Yani üretmedik hazır yedik hikâye tasnif edemedik onun içinde gelişmedi gelenek.

●● Şiir, kendini en çok yenileyen ve zamana karşı yenilmeyen en önemli edebî türlerden birisidir. Zamana, zemine ve bulunduğu çağa göre kendisini konu, şekil, söylem ve müzik itibarıyla yenilemiştir, yenilemeye de devam etmektedir.

Halk âşıkları, Halk Edebiyatının halka dayalı yapısında halkın yaşamakta olduğu değişikliklerden, önemli gelişmelerden etkilenmektedir. Halkın dili, gözü, kulağı, yüreği olan halk âşıkları bu yenilemeye ayak uydurabildiklerine inanıyor musunuz, inanmıyorsanız sizce bunun belli-başlı sebepleri nelerdir?

● Hayır inanmıyorum. Kültürde yenilenme olmaz. Örnek mi; 300 sene önce dokunmuş bir halıyı antikacıdan antika diye alırsınız günümüz halısını da moda diye alırsınız. O halının bir yeri değişse tamir yapılsa antikalıktan çıkar otantiği bozulur. Kültür böyle bir şeydir

Eser yazılmalı ama otantiğine uygun olmalı dedem kopuz çaldı ama günümüzde kopuz yok sazı kopuza uydurmamız uyduramazsak kültürden çıkar başka bir şey olur. Şiire gelince geçmişle günümüz arasında büyük farklılıklar var. Çağın teknolojisi şiirin yarı ömrünü yedi. Erzurum'dan kalkan bir yolcu İstanbul'a piyade gittiğini düşün yolda başına gelecek her türlü olay bir şiirdir. Bugünse Erzurum'dan uçağa biniyor İstanbul'a 1 saat sonra iniyor ne görecek yazacak.

●● Ustanız Mevlüt İhsani sizinle ilgili neler düşünüyordu? Mahlasınızı da o verdi. Âşıklık sanatı mayanızı o çaldı, sonrasında örnek aldığınız âşık kim veya kimler?

● Ustam ile uzun yıllar kalmadım. Çok şefkatli ve merhametli bir insandı Allah ona rahmet eylesin. Ustam benim hakkımda ne düşünürdü bilemem ama benim ustam hakkında düşüncem şu; Âşıklığı bir bina düşünün temelini onunla attım, direklerini ve duvarlarını Sümmanioğlu ile ördüm, çatısını Âşık Reyhanî ile kapadım fakat ince işçiliğini yapmaya zamanım ve imkânım olmadı.

●● Biraz da kitabınız üzerine konuşalım. Neden âşıklar şairler gibi tez tez şiir kitabı çıkarmaz. "Gönlümün Gözyaşları" isimli ilk kitabınızın serüveni hayli uzun olmalı. Kitap çıkarmada geç mi kaldınız yoksa şiirlerinizin olgunlaşmasını mı beklediniz?

● İmkân meselesi Yıllar önce düşündüm kitap yapmayı fakat imkânlar elverişli olmadı. Üniversite hocalarından ismi önemli değil 4 sene bekletti beni sen karışma ben yapacağım dedi bekledim fakat ya onunda imkânı olmadı ya da yapmak istemedi. Şu anda elimde hazır bekleyen dizimi yapılmış ve birer nüshası çıkarılmış 2 tane daha kitap çalışmam var ama yapma imkânım yok. Bir bakarsın bir babayiğit çıkar onlarda basılır.

●● Kitabımızdaki şiirler âşıklık geleneğine uygun olarak sıralanmış, kitabımızın hazırlanmasında katkısı olan arkadaşları kutluyoruz. Peki, Cemal Divani'nin bu çalışması bir akademik çalışma olsaydı. Doktora tezi ya da en azından bir yüksek lisans tezi olsaydı daha iyi olmaz mıydı?

● Her şeyden önce kitabımın hazırlanmasında katkıda bulunan şair Hacer Alioğlu Yakuti'ye Öğretmen Temel Vural'a, yayınlanmasında emeği geçen ve yayınlatan Oltu Havzası Âşıklar dernek başkanı Kamil Çalışkan'a teşekkür ederim. Tez olarak da Osman Gazi üniversitesi bir çalışma yaptı bu çalışma değerli şairimiz Merhum Rasim Köroğlu'nda kaldı almaya zaman ve fırsat olmadı ona da Allah'tan rahmet diliyorum

●● Her sporcu, her takım kendine bir rakip seçer. Âşıklık ömrü-hayatında Cemal Divani hangi âşık ve ya âşıklarla atıştığında en çok lezzet almıştır. Şu âşıkla da atışsaydım dediğin âşık oldu mu?

● İsim vermek istemem en haz aldığım atışma senin sözün bitmeden söze giren Âşıkla atışmadır. Bunun sayısı da Türkiye'de 10 u geçmez. Birçok Âşıkla atıştık yani ünü olan Âşıklarla atışmalar yaptım fakat çerçevesi dardı bir salonda sana verilen 15 dakikanın içinde ne atışacaksın geniş bir zaman dilimi içinde bu dediklerimiz olmadı olsaydı o zaman belki farklı şeylerde olabilirdi.

●● Âşıklık geleneğinde kadın âşıklara nadir rastlamamızı neye bağlıyorsunuz?

● Anadolu topraklarında kadın Âşık yok denecek kadardır. Sebebi şu; Adı üstünde halk Âşığı köy odasında kahvede söyleyerek geliştirir. Toplumumuzda köy odasında kahvede türkü söyleyen kadın pekte hoş karşılanmaz yetişmeyişinin sebebi bu. Bu nedenle çok bilge kadın Âşık yoktur. Evet, türkü söyleyenler vardır fakat Âşıklık vasfını taşıyan kadın Âşık yok denecek kadar azdır.

●● Âşık nasıl olmalı, toplum aşığı nasıl tanımalı?

● Özü ve sözü bir olmalı bu ikisi bir değilse kalıcı değildir. Adı vardır kendi yoktur.

Yani orduların önünde saz çalan âşıklardan günümüzde bu vasfı taşıyan kaç kişi var bütün kurgusu menfaat üzerine kurulu. Oysaki Âşık halkın sesidir halkın bütün dertleriyle dertlenmeli ama öyle bir duygu yok gittiği gecedan kaç lira almanın telaşındadır. Devlet ona bir imkân olsaydı Âşıklarda farklı olurdu diyebilirim yani imkân yok imkân olmayan insandan ne beklersin.

●● Günümüzde düz koşmanın dışında türkü söyleyen âşıkların sayısı gün günü kısıyor, âşıklık geleneği hakkında ne söylemek istersiniz?

● Günümüz âşıklarında üretim yok, üretim olmayınca da hem kendini bitiriyor hem geleneği bitiriyorlar. Âşık, üretmeli ve geleneğe değer katmalıdır. Geleneğin bütün dallarını yazan âşıklarımızda var. Semai, müstezat, murabba, muhammes, tecnis, varsağı, ağıt, destan, koşma, taşlama, cinas, muamma yazanlar ama toplum bunları değerlendirmesini bilmiyor yani toplum yetiştirmiyor âşığı.

●● Usta-çırak ilişkisinden kopmuş, sadece görüntüye önem veren, geleneğin temellerinden habersiz günümüz âşıklarının çoğu da maalesef şiirini konu itibariyle yenileyememektedir. Bu yüzden de, yenilenmemiş sadece geçmişin kötü bir kopyası olan sunumlara da halk itibar etmemektedir. Atışmayı birbirine hakaret etmek olarak algılayan günümüz âşıkları, şiir adına şiiri öldürmeye devam etmektedir. Oysa atışma (deyişme) halk edebiyatının en nadide bir geleneğidir. Hatta Divan şiirinde de atışma çok önemli bir yere sahiptir. Usta çırak bağı olan Cemal Divani bu günkü âşık atışmaları hakkında ne düşünüyor?

● Günümüzde atışma yapılmıyor sadece bir gecelik programı kurtarmak için daha önceden hazırlanmış geniş kafiyeli ayaklarla o geceyi kurtardı mı, hele bir de birbirine hakaret etti mi o gecenin popüler Âşığı o, Oysaki içinde ilim yoksa o atışma değildir. Sadece geleneğe zarar vermektir. Bundan sonra da bu işlerin düzeleceğini sanmıyorum.

●● Günümüzde birçok genç ozan/âşık da var malum. Sizin beğendiklerinizden, müziği bağlamayı sazını hakkıyla taşıyor dediğiniz gençler var mı? Bu gençlerden ilerde âşık olabilir ümidini taşıdığınız kaç genç âşık adayı var? Sizin; usta-çırak ilişkisi ile yetiştiğiniz işte bu veya bunlar benim talebem dediğiniz elinizin altında yetişmiş kaç âşık var. Varsa bunlarla alakalı ilginç bulduğunuz bir hatıranızı anlatır mısınız?

● Günümüzde bir kaç genç var fakat onların elinden tutup âşıklık geleneğinin sürdürülmesine katkı sağlayacak kimse yok. Bu genç âşıkların bir usta âşık yanında pişmeleri gerekir.

Kültür Bakanlığında usta âşık olarak isimleri kayıtlı beş âşık var. Bunların içinde ilerde âşık olacak birisi var. Ama ismini veririm öbürleri küser. Şu kadarını söyleyeyim; Ustasını yaşatmayan çırak hiçbir zaman usta olamaz.

●● Katıldığınız programlarda en çok hangi parçalarınız ilgi görüyor istek alıyor? İnsanlar hangi tarzı dinlemeyi daha çok seviyor?

● Sayısını bilemem ama Âşıktan anlayan yok onu biliyorum. Kimi tasavvuf seviyor kimi taşlama en çok sevilen Dilo dilo yaylalar, Ben Oğuzun Boyundanım, Asker türküsü, Biz incitmeyiz, Bir Fidan Dik vb. bestelerimi ilgi gören bestelerim arasında sayabilirim.

●● Sanat camiasında sizi mutlu eden huzursuz eden anılarınız olmuştur bizimle paylaşır mısınız?

● Bu sorunun cevabı zor çünkü geçen elli beş yıl anılarla dolu hangisini anlatayım

Ama size bir anımı anlatayım; Rahmetlik Reyhanî ile Bursa'nın Teleferik mahallesinde bir kahve sohbetinde sohbet ediyorduk. Ayağı ben açmıştım ve şöyleydi;

*Geldim meydanına Âşık Reyhanî
Sen usta ben çırak ezmeyesin ha
Boş sanamam bu girdiğim meydanı
Önüme kuyular kazmayasın ha*

Reyhanî ustamın cevabı şöyle olmuştu;

*Dinledim sözünü canım Divani
Dost olana kuyu kazmak ne demek
Zalim mi belledin Âşık Reyhanî
Mansursun derini yüzmek ne demek*

Bu sözün arkasından Reyhanî'de bende gözyaşlarımızı tutamamış ve kafiyeyi değişmiştik ve bu kafiye böylece kalmıştı. Bu beni uzun zaman etkiledi ve onunla meydan ederken hep o anı hatırladım.

●● Geleneğin yaşatılmasına dair projeleriniz var mı bu hususta Üniversiteler âşık sanatına gereken desteği veriyor mu?

● Gönül çok şey yapmak istiyor ama bu geleneğe değer veren yok başta bakanlık herkese aynı kartı veriyor yapsın yapmasın. Bu bir seçici kuruldan geçmesi lazım elenmeli gerçek Âşıklara da gereken katkı verilmelidir. Üniversitelere gelince; Bir elin parmakları kadar bu işe değer veren Üniversite olsa bu iş kurtulur. Hangi Üniversite de kimin adamı var ise 4 tane Âşık sesliyor adına da Türkiye Âşıklar bayramı diyor. Adamı olmayanlarda mahzun mahzun bir kenarda duruyor gerisini siz düşünün.